

บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ The Role of Monks in Educational Welfare

พระครูบรรพตขันตยานุยุต

Phrakhru Banphotkhanayanuyut

วัดหาดอ้อยคำ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดลำพูน

Wat Tha Doi Kham, Lamphun Provincial Office of Buddhism

Corresponding Author, Email: adisak.khantitharo@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ พบว่า การศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร ประชาชนให้ได้รับการศึกษาในระดับต่างๆ โดยอาศัยเสนาสนะต่าง ๆ ของวัดเป็น โรงเรียน หรือ วัด พระสงฆ์ และคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม 4 ประเภท คือ โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม/ แผนกสามัญศึกษา และมหาวิทยาลัยสงฆ์ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ด้านอื่นๆ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถานศึกษา เป็นต้น

คำสำคัญ : การศึกษาสงเคราะห์, พระสงฆ์, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article aims to study the role of the monks in educational welfare. It was found that the monks' educational welfare is the organization of education to help and support education, educational institutions, or individuals who are studying. It is the assistance of monks, novices, and people to receive education at various levels by using various temples as schools or temples. The monks and the Sangha support society in 4 types: Buddhist temple charity schools, Sunday Buddhist study centers, pre-school centers in temples, Buddhist

schools, Dhamma/general education departments, and Buddhist universities. Other educational welfare roles include organizing summer ordination programs, providing scholarships, using temple land or premises, and being a monk who teaches morality in educational institutions, etc.

Keywords: Educational Welfare, Monks, Buddhism

บทนำ

การศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในประเทศไทย องค์การสงฆ์ที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนงานคือมหาเถรสมาคม โดยได้ดำเนินการในเรื่องนี้ผ่านรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงานของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ นับว่าเป็นหนึ่งในภารกิจหลักที่ 6 ด้านของการทำงานของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาสงเคราะห์ของสังคมไทย เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาอื่น เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนให้ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2549: 2) การศึกษาสงเคราะห์โดยลักษณะแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ พระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ 2) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาในต่างสถาบัน และระดับการศึกษาต่างๆ ของผู้ที่ศึกษา โดยคณะสงฆ์เป็นผู้ดูแลหรืออุปถัมภ์ ในส่วนของทุนการศึกษา อาคารสถานที่ เป็นต้น เพราะการศึกษาสงเคราะห์เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษา หรือสถาบันการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา (บุญศรี พานะจิตต์, 2545: 20)

การศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์นั้นเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และขยายโอกาส

ทางการศึกษาให้กับประชาชนทุกระดับ โดยเฉพาะเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอันเนื่องมาจากปัญหาต่างๆ เช่น เด็กชาวเขา เด็กต่างเชื้อชาติศาสนาและวัฒนธรรม ครอบครัวหย่าร้าง เด็กที่ถูกทำทารุณเร่ร่อน เด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะ เด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางร่างกายและเพศ มีปัญหาหายาเสพติด หรือมีปัญหาด้านสุขภาพ เด็กยากจนที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทางและปัญญาเป็นเลิศ (พระมหาปริณณัติสัทธ รุจิธมโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 110) เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่พุทธศาสนิกชนที่เน้นการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (พระมหาจันทน์ สิริวัฒนโณ (ผมไผ่) และ คณะ, 2564: 378) เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การจัดการศึกษาในรูปแบบ ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด (พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และ พระมหาสุเมธ สมานิต, 2564: 237-238) รวมทั้งการบริจาคทรัพย์ส่วนตัว เพื่อมอบให้เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กในระบบโรงเรียนของรัฐหรือของเอกชน การสร้างหรือซ่อมแซมอาคารของสถานศึกษา การจัดตั้งทุนสงเคราะห์ มอบทุนสงเคราะห์ มอบทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียนในทุกระดับการศึกษานี้เรียกว่า “การศึกษาสงเคราะห์” (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2540: 101) โดยมีพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่อนุเคราะห์ เกื้อกูลกับประชาชนในสังคมตลอดมาจะเห็นได้จากบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลคนในสังคม

ตั้งแต่สมัยพุทธกาล สุโขทัย อยุธยา มาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ยังทำหน้าที่สงเคราะห์ในด้านต่างๆ การจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของพระสงฆ์ที่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พระมหาปริณณัติสัทธ รุจิธมโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 110) เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจ การศึกษาสงเคราะห์ ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษา ได้แก่ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด 4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยรูปการนั้นจัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์มากกว่า เพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา (พระมหาปริณณัติสัทธ รุจิธมโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 115) งานวัดที่ส่งเสริมการศึกษาให้โรงเรียนและคณะสงฆ์พร้อมให้การสนับสนุนแก่สังคมในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชนได้รับการศึกษาผ่านทาง อาทิ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยสงฆ์ และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2530: 2)

จากภารกิจข้างต้นนี้ นับว่าเป็นรูปแบบการดำเนินงานด้านศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เพื่อประโยชน์ในการสงเคราะห์ประชาชนโดยแท้จริง

เนื้อหา

1. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแล คณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้ เป็นไปตามพระธรรมวินัยกฎหมายกฎหมายเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบคำสั่งมติประกาศและพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชมีหน้าที่ควบคุมและ ส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์จัดการและพัฒนาการศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณรดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุสามเณรมีจริยาวัตรงดงาม ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ ยั่งยืนดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณรมิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระ สังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสจะต้องบำรุงรักษาจัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ให้ความสะอาดตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล (กรมการศาสนา, 2540: 71-72)

2. ความหมายด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือหรือการช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือการศึกษาอื่นนอกการศาสนสถาน หรือสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์คนหรือประชาชนที่ได้รับการศึกษา โดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็นโรงเรียนหรือพระสงฆ์วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม จะอย่างไรก็ตาม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาประดิษฐานในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่รัฐและคณะสงฆ์จัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้การศึกษาแก่คนในสังคม จนกล่าวได้ว่าในสังคมไทยแบบเดิมวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยเฉพาะในด้านการศึกษา ชุมชนหนึ่งมีลักษณะการปฏิบัติภารกิจที่ครบจบสิ้นในตัว วัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสมบัติของทุกคนในชุมชน จึงทำหน้าที่ให้การศึกษาตลอดชีวิตแก่สมาชิกทุกคนในชุมชนนั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.

ปยุตฺโต), 2549: 2) โดยคำว่า การศึกษาสงเคราะห์นั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายและแสดงทรรศนะไว้ดังนี้

กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ความหมายไว้ว่า “การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้ การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝนอบรมแก่ประชาชนโดยเป็นการจัดการศึกษาที่วัดคณะสงฆ์ดำเนินการขึ้นเพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชนเยาวชนได้รับการศึกษา” (กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554: 8)

กองการศึกษาสงเคราะห์ ให้ความหมายไว้ว่า “การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาซึ่ง อยู่ในสภาวะยากลำบากอันเนื่องมาจากปัญหาสภาพภูมิศาสตร์เศรษฐกิจสังคมและการเมืองให้ได้รับความคุ้มครองช่วยเหลือและให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งสนองตามหลักการที่กำหนดไว้ในปณิญาสาสกลว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ ได้แก่

1. เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอันเนื่องมาจากปัญหาทางสภาพภูมิศาสตร์ได้แก่ เด็กชายเขาขาวเรือขาวเกาะเด็กต่างเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรม

2. เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา อันเนื่องมาจากปัญหาทางสังคมได้แก่เด็กที่ครอบครัวหย่าร้างเด็กที่ถูกทำทารุณเด็กที่ถูกใช้แรงงานเด็กเร่ร่อนเด็กกำพร้าขาดผู้อุปการะเด็กที่ถูกล่อลวงละเมิดทางร่างกายและเพศหรือเด็กที่ถูกล่อลวงละเมิดทางเพศเด็กที่มีความเสี่ยงสูงต่อการถูกชักนำไปประกอบอาชีพอันไม่พึงประสงค์เด็กที่ครอบครัวมีปัญหายาเสพติดเด็กที่ครอบครัวมีปัญหาโรคเรื้อนโรคเอดส์ ฯลฯ

3. เด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษา อันเนื่องมาจากปัญหาทางการเมืองได้แก่เด็กที่เป็นบุตรหลานของผู้ได้รับภัยผู้อพยพลี้ภัย ขยายแดนบุตรหลานของผู้ที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

4. เด็กยากจนที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทางและปัญญาเป็นเลิศการศึกษาสงเคราะห์เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อเติมเต็ม กับการศึกษาอีกลักษณะของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งช่วยในการบริหารทางการศึกษาแก่ปวงชนของกระทรวงศึกษาธิการมีความครอบคลุมและสามารถสนองความต้องการของประชาชนทุกกลุ่มได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมโดยมุ่งพัฒนาเด็กขาดโอกาสทางการศึกษา ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีทักษะในการดำรงชีพมีความคิดสร้างสรรค์มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่ถูกต้องดีงามมีเจตนาที่ดีต่อครอบครัว สังคมและประเทศชาติมีความรักความเข้าใจและยอมรับความต้องการสิทธิและบทบาทของตนเองและผู้อื่นมีความซาบซึ้งรักใคร่เข้าใจรู้จักอนุรักษมรดกและเอกลักษณ์ของชาติ ด้วย

การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และพัฒนา กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยตลอด ถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นพลเมืองไทยที่มีความรับผิดชอบ และสามารถปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สามารถเป็น สื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับชุมชนและกลับไปเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้ม แข็ง และเจริญก้าวหน้าได้ตามอัตภาพ (กองการศึกษาสงเคราะห์, 2541: 5)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540: 133) ได้กล่าวถึง การ ศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็ก ยากจนตามพระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษา ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุ สามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

2.) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ ให้การศึกษาอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็น โอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรม ของพระศาสนา

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัย เด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระ สงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชา พระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ อีกส่วนหนึ่ง โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้ มีวัดต่าง ๆ จำนวนมาก จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการ ศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ แต่โดยรูปการนั้น น่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชา สามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็เน้นหนักทางวิชาสามัญศึกษา (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) , 2540: 133)

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปญโญ (ภวากานันท์) (2551: 4) ให้ความหมายไว้ว่า “การ

ศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในวัด เพื่อสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัดหรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจนหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด”

พระมหาสมทรง สิรินธโร และ คณะ (2525: 43) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือ ด้านการศึกษาอื่นนอกจากการศาสนาศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือ บุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน คณะสงฆ์ได้กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจการอันหนึ่งของพระสงฆ์การศึกษาสงเคราะห์นั้นว่า โดยลักษณะควรแยกออกเป็นลักษณะ คือ 1. การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน หรือพระภิกษุสามเณร 2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้เป็นการจัดการศึกษา ซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งเป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัด

2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนาศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่เด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติในวัยเด็ก

4) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุ สามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมบาลีหมวดธรรมบาลีหมวดธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนาขณะนี้ มีวัดต่างๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนาศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์โดยรูปการนั้นจึงจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์”

มากกว่าเพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์ พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษา การจัดการศึกษาและการจัดการอบรมทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวนี้ นับเป็นงานที่พระสงฆ์มีโอกาสช่วยพัฒนาชาติบ้านเมืองโดยแท้

3. ความสำคัญการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

บทบาทของพระสงฆ์ โดยมองจากพื้นฐานอันเป็นแก่นแท้ของคำสอนแล้ว ผู้เข้าสู่มรรคาแห่งสมณเพศ นั่นคือเข้าสู่สังคมสงฆ์ หมายถึง เข้าสู่วิถีแห่งการศึกษาและแท้จริงแล้ววิถีชีวิตของชาวพุทธ ก็คือวิถีชีวิตของผู้ต้องศึกษาทั้งสิ้น เพราะตราบใดที่ยังไม่บรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นั่นหมายถึง ยังต้องเป็นผู้ที่ต้องศึกษาที่เรียกว่ายังเป็นพระเสขะบุคคล คือ ยังต้องศึกษาอยู่และสิ่งที่พระสงฆ์ ซึ่งรวมไปถึงชาวพุทธทั้งหมดด้วย ที่จะต้องศึกษา คือ ยึดเป็นหลักสูตรที่ต้องศึกษาก็เรียกว่า ไตรสิกขา ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันพระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในด้านการศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ทางรัฐบาลไม่สามารถจัดการศึกษาบริการได้ทั่วถึง อันได้แก่ กลุ่มประชากรที่ด้อยโอกาสทางสังคม ด้อยโอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็ได้อาศัยพระสงฆ์ให้การศึกษา ในขณะที่ศึกษาก็ไม่ต้องใช้งบประมาณจากรัฐบาล แต่ใช้ทุนจากประชาชนโดยตรง ทั้งที่อยู่อาศัย อาหารและในการใช้จ่าย แม้จะมีส่วนหนึ่งที่เรียนจบแล้ว ที่ทางฝ่ายคณะสงฆ์ยังไม่ได้ใช้งาน แล้วท่านเหล่านั้นลาสมณเพศออกไปไปทำงานให้ทางรัฐบาล โดยที่รัฐไม่ต้องลงทุน หากมองอย่างนี้แล้วจะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ได้ช่วยเหลือสงเคราะห์รัฐบาลด้วย ไม่เพียงแต่ได้ช่วยอนุเคราะห์กับประชาชนกลุ่มที่ด้อยโอกาสเพียงฝ่ายเดียว แต่อย่างไรก็ตาม บทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้ อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือ จัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน มีหลักสูตรที่แน่นอน และอีกที่จัดอย่างไม่เป็นระบบ อาจเป็นลักษณะการให้ทุนสนับสนุนการศึกษาการให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษาให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่อนุเคราะห์ เกื้อกูลกับประชาชนในสังคมตลอดมาจะเห็นได้จากบทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือเกื้อกูลคนในสังคมนับตั้งแต่สมัยพุทธกาล สุโขทัย อยุธยา มาจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์ยังทำหน้าที่สงเคราะห์ในด้านต่างๆ การจัดการศึกษาสงเคราะห์เป็นอีกหน้าที่หนึ่งของพระสงฆ์ที่ได้มีบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเกิดความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจเป็นคนดีของสังคมในอนาคตต่อไป (พระมหาปริยญาณสัทธ ฐิติธมฺโม (ทองมา) และ ปฐมพงศ์ ศุภเลิศ, 2559: 110)

กล่าวโดยสรุปคือ ด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ ทั้งที่พระสงฆ์เองสอนพระเณรด้วยตนเอง และสงเคราะห์กุลบุตร กุลธิดา เพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง พร้อมทั้ง

วิชาความรู้ จรณะ ความประพฤติ การศึกษาที่สร้างวิถีคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ การเรียนรู้คู่ความสุข (Learning And Happiness)

4. บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์

การสนับสนุนให้บุคลากรทางศาสนาและทางสังคมให้เป็นผู้มีการศึกษาซึ่งเป็นหนึ่งในหน้าที่ หรือบทบาทที่พระสงฆ์จะต้องดำเนินการและเข้าไปมีส่วนร่วม เช่น

1) การบวชเรียน หมายถึง การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การบวชเนกขัมมจารินี การบวชชีพราหมณ์ เพื่อรับการอบรมสั่งสอน ชัดเกลาด้านจิตใจให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ เป็นคนดีของสังคม หรือเพื่อให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการแก้ปัญหาชีวิตและจิตใจได้

2) การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หมายถึง เพื่อให้มีการศึกษาอบรมวิชาพระพุทธศาสนาและวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยสังคม วัฒนธรรม มารยาทไทย ขนบธรรมเนียมประเพณี และประเพณีทางสังคมอันดีงามต่าง ๆ

3) โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ หรือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศ.น.) หมายถึง ที่บางวัดหรือพระสงฆ์บางรูปสนับสนุนและดำเนินการ เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาทั้งแก่พระภิกษุสามเณรและบุคลากรทางสังคมทั่วไป หรือการส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ

4) การสงเคราะห์ด้านทุนการศึกษา ทุนอาหารกลางวัน หมายถึง แก่นักเรียนตามสถานศึกษาต่าง ๆ ให้ได้โอกาส และความสะดวกทางการศึกษาในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัดที่ตนเองสังกัดหรือการสงเคราะห์ศิษย์วัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนยากจน และด้อยโอกาสทางสังคม ให้ได้รับการศึกษาบางคนเมื่อมีการศึกษาแล้วสามารถเติบโตและมีอนาคตที่ดีเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักธุรกิจหรือแม้กระทั่งเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

5) การให้ใช้ที่ดินหรือสถานที่ของทางวัด หมายถึง เพื่อเป็นสถานที่ตั้งอาคารเรียน หรือสถานศึกษาทั้งศูนย์อบรมเด็กเล็ก หรือเด็กก่อนเกณฑ์ โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนมัธยมศึกษาหรือแม้กระทั่งในระดับอุดมศึกษา

6) การเป็นครูพระช่วยสอนวิชาพระพุทธศาสนา วิชาจริยธรรม หรือวิชาศีลธรรม หมายถึง ในโรงเรียนหรือตามสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น การส่งครูไปให้การศึกษแก่นักเรียน หรือคณะครูตามโรงเรียนในลักษณะของโครงการอบรมระยะสั้น เช่น โครงการเข้าค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม ค่ายยุวพุทธ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นการดำเนินงานของพระสงฆ์ในส่วนที่เป็นการศึกษาสงเคราะห์แก่สังคม (เสาวนีย์ ไชยกุล และคณะ, 2554: 23-24)

กล่าวโดยสรุปคือ บทบาทด้านการศึกษาสงเคราะห์ เช่น การจัดโครงการบวชภาคฤดูร้อน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การศึกษาผู้ใหญ่ (กศ.น.) การสงเคราะห์ทุนการศึกษา การใช้ที่ดินหรือสถานที่ทางวัด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในวัด และการเป็นพระสอนศีลธรรมในสถาน

ศึกษา ส่วนบทบาทด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษาสงเคราะห์

สรุป

การศึกษาสงเคราะห์ของพระสงฆ์ คือ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือ การศึกษา สถาบันการศึกษา หรือบุคคลที่กำลังศึกษาเล่าเรียน เป็นการสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร ประชาชนให้ได้รับการศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยอาศัยเสนาสนะต่าง ๆ ของวัดเป็นโรงเรียน หรือ วัด พระสงฆ์ และคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม การศึกษาสงเคราะห์จัดเป็นบทบาทที่สืบเนื่องมาจากบทบาทเดิมของวัดและพระสงฆ์ไทยในอดีต นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดย การศึกษาสงเคราะห์นั้นที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ 1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์พระภิกษุ สามเณร และเยาวชน ได้มีโอกาสศึกษาวิชาสามัญ พร้อมทั้งได้ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาศาสนาควบคู่กันไป 2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัด และพระสงฆ์ให้การศึกษอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระพุทธศาสนา 3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อนวัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วมพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก 4) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม/แผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษาเล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม บาลี พระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติ 5) มหาวิทยาลัยสงฆ์ เป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เปิดโอกาสให้ทั้งพระภิกษุ สามเณร คฤหัสถ์ ได้เข้ามาศึกษา วิชาการพระพุทธศาสนาชั้นสูง และบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมควรพิจารณาความดีความชอบให้แก่พระภิกษุผู้มีบทบาทในด้านการศึกษาสงเคราะห์เป็นกรณีพิเศษ เพื่อเป็นแรงจูงใจและเป็นกำลังใจให้พระสงฆ์ได้ดำเนินงานด้านศึกษาสงเคราะห์อย่างเต็มที่ อันจะเป็นแนวทางในการปลูกฝังพระพุทธ

ศาสนาให้สามารถเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการเขียนบทความวิชาการครั้งต่อไป

ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาสงเคราะห์ที่ดำเนินการโดยคณะสงฆ์ทั้งหมด โดยกำหนดตัวชี้วัดให้ชัดเจนและมีการประเมินผลการดำเนินงานทุกๆ ปี เพื่อพัฒนาการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ**. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- กองการศึกษาสงเคราะห์. (2541). **ระเบียบการรับเด็กเข้าเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: กรมสามัญศึกษา.
- กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). **คู่มือการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). **ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟิก.
- พระครูพิฑูรณคราภิรักษ์ (อนุชาติ นรินโท) และ พระมหาสุเมธ สมานีโต. (2564). “ทักษะการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, **วารสารวิจัยวิชาการ**, 4 (2): 237-238.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ อธิปญโญ (ภวภานันท์). (2551). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). **คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: จรูญการพิมพ์.
- พระมหาจำนงค์ สิริวิณโณ (ผมไผ่) และ คณะ. (2564). “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในศตวรรษที่ 21”. **Journal of Modern Learning Development**. 6 (6): 378.
- พระมหาปริยัญญสัทธ รุจิธมโม (ทองมา) และปฐมพงศ์ ศุภเลิศ. “พระสงฆ์กับการจัดการศึกษาสงเคราะห์”. **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 3 (2): 110.

พระมหาพงศ์ทราทิพย์ ก้องเสียง และคณะ. (2563). “บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบันและอนาคต”. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ. 5 (1): 1-15.

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ. (2525). บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย.

เสาวนีย์ ไชยกุล และคณะ. (2554). “บทบาทพระสงฆ์ในการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.